EXPOSITIO VERISSIMA IVXTA ET SVCCINCTA.

DE REBVS NVPER BELLO GESTIS INTER ALLOBROGVM REGVLVM ET HELVETICAS REGIS GALLIARVM AVXILIARES COPIAS;

VBI SVO LOCO PAVCIS QVOQVE MENTIO FIT, DE PRÆLIS VARIO EVENTV HACTENVS INTER REGIOS EXERCITVS ET SEDITIOSOS VTRINQ. COMMISSIS.

ADDITIS QVÆ EX ITALIA EODEM SPECTANTIA BONIS AVTORIBVS SCRIBVNTVR NVNCIANTVRQ.

ISOCRAT. IN PANEGY.

Μόνον ἂν τοῦτ' ἀγαθὸν ἀπολαύσαμεν ἐκ τῶν κινδύνων τῶν πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς, εἰ ταῖς ἐμπειρίαις ταῖς ἐκ τούτων γεγενημέναις πρὸς τὸν βάρβαρον καταχρήσασθαι δόξειεν ἡμῖν.

AVGVSTAE RAVRACORVM.

CIↃ IↃ XXCIX.

VM abſque contro-
uerſia ſit, Chriſtiane & beneuole Lector, Sabaudicos & Helueticos Geneuenſesq́; motus, qui iam in apertum & cruentum bellum eruperunt, maximi momenti eſſe, propterea nemini, cui grata Reſpubl. atque Orthodoxa Relligio (vti certè omnibus eſſe debebant) curæ eſt, vitio vertendum exiſtimamus, ſi qui de euentu rei anxij atque ſolliciti, de omnibus rebus, vti geſtæ ſunt, è certis authoribus, certiores fieri cupiunt, quum difficile, interdum etiam penè ἀδύνατον ſit, ex tot & tam varijs atque contrarijs nuncijs atque rumoribus, certum aliquid & id quod res eſt, colligere: Quamobrem nos operæ precium facturos exiſtimauimus, ſi rem omnem, qua fieri potuit, breuitate, quàm veriſsimè & ſimpliciter complecteremur & quaſi oculis ſubijceremus. Res autem in vicinia Reipub. Geneuenſis, deinde ad lacus Lemani ripas geſtę ita ſe habent. Conueniente tandem exerçitu in Gaienſi præfectura & pagis vrbi Geneuæ vicinis, quūm pleriſque placeret arcis illius in rupi-

bus sitæ & accessum æquè ac transitum isthac exiguo præsidio contra quemcunque exercitum & vim maximam facilimè prohibentis, quam vulgo Clusam appellant, oppugnationem alia ex parte repetere, vt tota interior regio occlusis semel illis Iuræ montis faucibus, libera & tuta esset ab omni hostium incursione: vicit tum eorum sententia, incertum quo consilio, qui totum exercitum per vrbem Geneuam (quod quidem non sine omnis interiecti agri vastatione fieri potuisse vnusquisque sponte conijciet) in alteram lacus ripam traijciendum censuerunt: vbi Tononio cum circumiectis aliquot arcibus vltrò sese dedente, Ripalia, eò deuectis ex vrbe Geneuensi maioribus tormentis, oppugnari cœpta est. Is locus neque situ, neque antiqua vlla munitione, sed fossa tantùm recens ducta, & vnius mensis opera congesto aggere communitus, quum acriùs resisteret, quàm nõnulli existimassent, & hostis ex vicinis montibus sese ostentaret, datisque noctu signis, accensis videlicet facibus, præsidiariorum militum & obsessorum animos confirmaret, ecce

CLVSÆ oppugnandi consiliũ, sed irritũ.

Transitus exercitus totius per vrbem & ditionem Geneuensium.

Ripaliæ descriptio & oppugnatio.

ret, ecce de oppugnatione desperãtes nonnulli Heluecticarum copiarum duces (an initium à Solodurensib. factum ambigimus) ad Censium Regis Legatum accedunt hortantes, vt omissa obsidione Galliam versus, ipsi videlicet Regi non in Sabaudia, sed in Gallia militaturi ducantur. Recusat hoc facere Censius, testatus sese cum exercitus reliquijs vel Ripaliam recepturum, vel illic, si sit opus, moriturum. Ita repressis illis, cùm postridie instaurata esset oppugnatio, & Germani pedites paucis ex suis desideratis, ad ipsum penè intimum propugnaculum strenuè admodum peruasissent: en circiter vesperam hostes ex montibus prorumpentes, Martinengo duce, sese partim Tononio, partim regiis castris magno cum tumultu, inferunt, subsidium obsessis allaturi, vel Tononium saltem recepturi: quo minùs autẽ id obtinuerint, fatentur omnes diuinitus potiùs, quàm humanitus factum, Heluetio milite (quamuis tempestiuè præmonito vt sese quisq; in sua statione ad hostis impetum excipiẽdum compararet) admodum tamẽ negligenter huc illuc discur-

Heluetiorum quorundam animi alieni a bello Sabaudico.

Irruptio in castra Heluetica.

rente, vt penè eximprouiſo accipi inſignis clades potuerit: ſed Deo ipſo cœlitus tonitru & pluuia hoſtem verberante & auertente, Heluetiisq; paulatim interim conglobatis ac in ſuos ordines deductis, ipſo Martinengo in altero femore ictu maioris Sclopeti, cui milites adminiculum adhibere ſolent, quo illi ſuffulti certiore & minùs vacillante ictu deſtinatum locum figunt, quod genus armorum vulgo Moſquetum vocant, grauiter ſauciato, & duobus cæſis ex præcipuis eius equitibus commilitonibus, Sanciergo videlicet & Virio, ſtatim hoſtiles copiæ, non paucis in ipſa fuga Sclopetorum grandine partim vulneratis, partim interemptis, ſeſe ad ſuorum præſidia in montes receperunt, quos ſi Heluetii fortiter eſſent inſecuti, probabile eſt, profligari prorſus totum illum, qui nunc omnia in agro Geneuenſi populationibus & excurſionibus non ſolùm infeſta reddit, ſed etiam tantos ſibi Spiritus ſumere fecit, vt à minis obſidendi Geneuam haud abſtinuerit hoſtis, Sabaudicas copias iam de fuga proſpicientes, potuiſſe. Vbi manifeſtum nobis exem-

Martinengus vulneratur.

Sanciergus & Virius cœſi.

plum

plum ob oculos ponitur, quotiescunque arma legitima, non temerè, sed re priùs maturè deliberata, ad propulsandas illas iniurias, hosti fidem violanti & insidias nobis struenti, necessariò, & felicibus auspiciis, semel sumpta, paucorum maleferiatorum insolentia & importunitate, aut deponere, aut aliô transferre cogimur, fine suscepti belli frustrati, qui est, autore Platone, quies & autoritas, plerunq; nos postea maiorib. turbis & difficultatibus implicari. Postridie

Ripalia deditione capitur.

verò pacti obsessi de deditione Ripaliæ & sua salute, vt sibi liceret ensibus solum cinctis, tutò in Sabaudiam sese recipere, locum Heluetijs tradiderunt: Ibi præter armorum vim & annonæ copiã, repertæ sunt maximæ triremes duæ cũ minoribus quatuor, egre-

Incenditur cum naual.

giè fabrefactæ, & omni nauali instrumento instructissimę, nimirum ad redigendum lacum in Sabaudi potestatem & oppugnandum etiam Geneuensium portum comparatæ, quas postea, exceptis instrumentis, vt minimè necessariis reliqua præda à militibus direpta vnà cum ipso propugnaculo iniectus ignis absumsit. Sunt qui adductis ra-

ratio-

tionibus affirmare non dubitant, ſi vir quidam fortis & rei militaris peritus præſidio Ripaliæ præfuiſſet , in tanta auxiliorum & hoſtium vndique imminentium & equitatu abundantium vicinitate, Helueticis copiis re infecta & cum dedecore, nec non aliqua clade obſidionem ſoluendam fuiſſe. Iſtis verò tàm proſperè ac etiam præter exſpectationem geſtis, quum veluti Deo ipſo præeunte pateret facilis ad interiorem regionem aditus , Sabaudo ipſo Remilium opidum aliquot vlteriùs miliaribus diſtans, ad ſuſtinendam obſidionem communiente, repente ſummo conſenſu, ne Bernatibus quidem, quod penè incredibile eſt, renuentibus: aliis, ſicuti qui interfuerunt, referunt, ſequuturam agro vaſtato penuriam prætendentibus, aliis conquerentibus, Gallis equitibus & ſclopetariis peditibus ſibi à Cenſio promiſſis & ad expugnandas montium fauces neceſſariis ſeſe deſtitui, non iam ſimpliciter, vt antea, ſed ſeriò admodum & nõ ſine minis ſeſe in Galliam duci poſtularunt iidem centuriones. Ab hoc intempeſtiuo propoſito , cum nullis

Heluetij vrgent profectionem in Galliam

verbo-

verborum lenociniis reuocare militum voluntatem Cenſius Legatus potuiſſet, nec expreſsè recuſare auderet, veritus ne id peius eſſet, memor, procul dubio, Vir prudentiſſimus illius Sophoclei rectè huc transferendi dicti: ἀναγκάσας θεοὺς ἂν μὴ θέλωσιν, οὐδ᾽ εἷς δύνατ᾽ ἀνὴρ, nonnullis etiam Gallis fortaſſe de ſuis domibus potiùs, quàm de Geneuenſibus à Sabaudo liberandis cogitantibus, petiit, vt quod coràm ex illis intellexiſſet conſcriptum manibusq; ipſorum ſubſignatum ſibi traderetur, quo impetrato ipſemet celeribus equis Bernam aduolans ſecum id afferendum & Bernatium Senatui cõmunicandum duxit. Ibi ſiue, vt honeſtior prętextus huic tam repentinę & inexſpectatæ rei inueniretur, vt nonnulli ſuſpicati ſunt, ſiue quòd res ita ſe haberet (in quam opinionem magis inclinandum exiſtimamus) Regiæ litteræ repentè comparuerunt, Litteræ Regiæ. quibus iubebatur Cenſius Heluetiorum copias in Burgundiæ fines traducere: quòd coniuratorum ingẽtés eſſent vires, ad quas breui etiam eſſent acceſſurę conductæ Germanorum equitum & peditum mercena-

Res benè & feliciter auſpicata relinquitur.

tiæ copiæ. Alij non ab ipſo Rege, ſed à Tauanna regiarum nunc copiarum in ducatu Burgundiæ præfecto ſcriptas fuiſſe Litteras iſtas teſtari non verentur: Lubricum itaque eſt alterutrum aſſeuerare. De hoc autem ſatis & nimis ſatis conſtat, Cenſio, vt diximus Bernam profecto, vbi haudquaquam dubitandum, quin res Dominis Bernatibus non minùs certè quàm præſentem contra Sabaudum imparatiorem, rei benè gerendæ occaſionem perſequendi cupidis diſplicuerit, peritis & cordatis viris nequicquam conquerentibus pulcherrimam occaſionem & exploratam victoriam data opera negligi, veriti ne eam paullò pòſt fruſtrà quæſituri eſſent, tunc vſu rerum edocti non ignorantes ὅτι μάτην ἐστὶ τὸ μεμνῆσθαι περὶ τούτων, ὧν οἱ καιροὶ παρεληλύθασι. Φρονήσεως γὰρ τὸ ὁρᾶν, θεοφιλείας δὲ, τὸ ἔχειν, καὶ τὴν τύχην συλλαμβάνειν, καὶ τὸ παρόντα καιρὸν συναγωνίζειν. Verùm cum deterior ſententia, vt plerunq; in grauiſſimis deliberationibus vſu venit, meliorem viciſſet, nec Cenſio reuerſo vllis rationibus ac precibus locus apud obſtinaciter feſtinantes daretur factum eſt, vt totæ

illæ

illæ copiæ ad quindecim dies & ampliùs ignaui ocio torpeſcentes, niſi quatenus miſeros ruſticos omnibus iniuriis obnoxios & immerentes, aut de reſiſtendo nihil cogitantes opprimendo quidã deſudarint (qua in re, vti obſeruatum eſt, aliquot, obliti ſe militiæ non latrocinijs nomen dediſſe, ſtrenuam operam ſuam, egregia certè cum laude, probare ſategerunt) in Geneuenſium vicinia hæſerunt, vtraque lacus ripa deſerta circumiacentem regionem omni pręſidio nudatam (ni ſi quòd Bernates ad defendendam Gaienſem & Tononienſem præfecturam quatuor tantùm peditũ ſigna collocarant) quamuis hoſtiũ iniurię & direptionib. expoſitam, reliquerunt: interea Inclyta Reſpub. Geneuenſis: non ignara mali miſeris ſucurrere diſcens, vnde vt cum noſtro loquamur Iſocrate, *οἱ εὐεργετήσαντες τοὺς ἀργουμένους προσηκόντως ἐπαινοῦνται*, tùm annonã cuius ſatis amplam copiam in futuros vſus reſeruatam habuit, de qua ſcitè orator in Archidamo: *μέγα τί, ἤ, τε εὐπορία, ἡ περὶ τὸν βίον, καὶ ἡ παρὰ τῶν ἀρχόντων εὔνοιά ἐστι*, tùm arma etiam quæ ſunt inermibus alioqui plurimis mili-

Exercitus Regius ociosus eſt.

Moles belli Geneuenſibus incumbit.

Geneuenſium liberalitas, prõptitudo & beneficentia.

tibus distributa, liberaliter depromendo & suppeditando singularem suam caussam hanc iuuandi promtitudinem & erga Regem Galliæ studium & obsequium (erga omnes autem beneficētiam suam) testatum fecit. Die XIV. itaque mensis Maii Neocomum versus discesserunt copiæ Regiæ inde ad Lingonas per Mompelgardensium fines iter continuantes, nunc impetrato per Burgundiæ comitatum transitu in Galliam penetrasse & iussu regis à Domino Tauannes, equitum sclopetariorumque non contemnendo numero exceptas & deductas dubium nullum est. Promisit tamen Geneuensibus sanctè Censius, vbi copias equitum & peditum Gallorum à quibus exspectaretur receperit (cùm iam præsertim regem constet pluribus in locis, in irruptione Turonensi scilicet, & postea non procul à Turonum finibus per Nauarrenum: in Britannia per Suessonum Ducem defuncti Condēsis Principis fratrem ὁμοπάτριον: in Normannia deniq; Mompenserii ductu, nec nō fortitudine & celeritate Domini Noæi in soluenda obsidione oppidi Senlei furorē coniuratorum

Exercitus Helueticus per Burgūdiones in Galliam contendit.

Discedentis Censij promissa.

Successus Regis Galliæ.

rum

rum compressisse & insigni victoria potitū) sese effecturum vt omnis hic exercitus, tūc futurus multò quàm nunc validior, pacata, quod facilè futurum sperat, Burgundia, in Segusianos, quæ est Sabaudi ditio Lugdunensi & Matisconensi prouinciæ contigua, totis virib. irrumpat: nec priùs communem hostem persequi desinat, quàm vel prorsus eo profligato vel à victore pacis legibus acceptis. Hęc quidem illius fuerunt discedentis consilia & promissa, quę vti ad rationem belli & Geneuensium studium vicissim, vt par erat, promerendum, valdè necessaria & apposita videntur, ita spes est illum, pro sua singulari integritate operam daturū vt promissis stet. Etsi autem tota circumiacēte regione (qui fructus belli esse semper solent) pecorib⁹ partim latrocinio ablatis & laniis quoque Lugdunensibus adcurrentibus diuēditis, partim deuoratis, partim in vrbem pabulo destitutam compulsis desolata, incommoda isthinc adducti exercitus sentiātur, difficultatesque cotidie & pericula sese offerant, ob tuendum propugnaculum cui hostis omnibus viribus incumbere satagit, ta-

 git, ta-

Geneuensium fiducia & animi constantia.

git, tamen euidens est, Deo Optimo Maximo hæc omnia manifestè gubernante S. P. Q. Geneuensi animum diuinitus mirum in modum ſuggeri & voluntatem fortiter perferendi, quicquid vſu illis venerit, μόνοι γὰρ, οἱ ἐπ' ἀρετῇ μέγα φρονοῦντες μεγαλόψυχοί εἰσι, καὶ μεγαλόψυχοι τῶν ἀνδρῶν, ait idem Orator, καὶ πρὸς τὸ ζῆν ἀπονενοημένως διακείμενοι πρὸς τὸν μέγα φρονοῦντα, καὶ πολλῶν δεσπότην γενόμενον, ἀπαντῶσι. Nec etiam dubitandum quin ampliſſimo Senatui Geneuenſi DOMINVS DEVS prudentiæ & conſtantiæ neceſſarijs adiumentis, vt ſemper hactenus, ita nunc quoque non defuturus, nec cæteri & fœdere & eiuſdem periculi ſocietate illis proximè coniuncti Bernates, præſertim vel ſua propugnando officium facturi & priſtinæ virtutis atque fidei memores futuri ſint. Hæc certè ſpes non ſolo carnis brachio, vt impijs qui in curribus atque equis confidũt, ita efficax eſt & certa, vt hoſtium quantumuis ferocium & Gygantum more cœlum quaſi oppugnaturorum minas atrociſſimas extremaque omnia, ob indignationem, ſcilicet nihil ex animi ſententia & pridem

dem suſceptorum conſiliorum norma & præſcripto ſuccedere, flocci facere facilimè & retundere queat, ſed omnipotentis Dei in optima & iuſtiſſima cauſſa promiſſis, & tùm ſociorum tùm aliarum Eccleſiarum Orthodoxarum, quas illi coniunctiſſimas eſſe notum eſt, nitens illam Rempub. ſuſtentat. Ex his, beneuole lector, etſi paucis, tamen veriſſimis verbis & rei geſtæ euentum & quo in loco turbæ iſtæ & ciuitatis Geneuenſis res ſint, ſatis, vt ſperamus, intellexiſti. Quàm fortiter interea præſidium propugnaculi, (cuius antea meminimus) & feliciter contra omnes Sabaudi ingruentes copias rem geſſerit in conſpectu & ſuorum & Ducis ipſius, & miraculosè potiùs diuinituſque quàm ſuis & humanis viribus III. Non. Iunij tantum exercitum profligarit & in turpiſſimam fugam coniecerit, hic repetere nihil opus eſſe arbitramur, quum ea vernacula lingua quàm veriſſimè conſcripta publicè exſtent.

Ad res Gallicas quòd attinet, intercluſis omnibus itineribus rariùs & plerunq; non ſatis fide digna ſignificantur. Delphinates

miran-

mirantur multi, in Sabaudiam ſicuti conuenerat non irrupiſſe: Sed meminiſſe debebamus in omnibus actionibus, multò autem magis in huiuſmodi grauiſſimis turbis inteſtinis plurima conſilia ſalutaria interrumpi caſu & neceſſitate, & non voluntate intermiti. Nam πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου. Occitani inferiores pacatiſſimi ſunt, quòd eo vſque coniurati non penetrarint: Superiores ac præſertim Toloſates, qui inter coniuratos, maximè inſaniuerunt Momorantius grauiter premit. Tota ciuilis huius belli moles Ciſligeranam Galliam vexat. Nauarrenus auſus ſeſe regi committere, hoſtibus quidem omnibus formidabilis, bis (ſi prorſus eſt verum quod multis ex locis nunciatur) quàm optimè rem geſſit, aliquot ſignis ad ipſum Regem relatis. Et ſperant omnes, (quòd vt ratum ſit pijs cunctis à Deo eſt contendendum precib⁹) fore vt illum partim ſumma integritas aduerſus apertos hoſtes tueatur, partim neceſſitas tanta, vt eius auxilio præſenti, ne ſi maximè quidem velit, carere poſſit, quicquid adhuc in Gallia prorſus non inſanit, aduerſus in-

Galliæ ſtatus miſerabilis.

Nauarrenus Rex.

ſus in-

ſus inſidias ſeruet. Duobus pręterea locis nempe in Brittannia & in Normannia Regij coniuratos inſigni cum ſtrage ſuperarunt. Memorabilia in primis ſunt, quæ nuperrimè ad Caſtellum Chameretū in Piccardiæ finibus, ac Bononiam accidiſſe conſtanter affirmantur. Sed in Campania contrarium accidit non procul Trecis, & adhuc pergunt furere præcipuę ciuitates, vt planè ſit adhuc Galliæ facies lacera & miſerabilis. Reliquum nunc eſt, antequam finem ſcribendi faciamus, vt quaſi Colophonis ac Coronidis loco à priori narratione nō aliena connectentes quæ ex Italia ad turbas Gallicas ſpectantia nunciantur, beneuolum Lectorem ὥς ἐν παρόδῳ non celemus, haud dubitantes, plæraque more Hiſpanis ſolito, efflatius ad terrorem aliis incutiēdum, & ita aſtutè verbis exaggerari, ne hominum cogitationes & mentes in magnis illis Hiſpaniæ regis ab Anglica claſſe grauiter vexati anguſtijs & periculis defixæ ſint, ſed quaſi rebus omnib. ſaluis, integris & ex eius animi voto fluentibus, potentiæ eius terriculamentis à conſilio & inſtituto nauandi iuſtiſſimæ cauſſæ ſtrenuam operam abſterreantur. Non enim prudentiſſimū Regem fugit id, quòd Iſocrates in Panegy: proponit γνω-

Hiſpanorum mos.

C μικῶς,

μικῶς, cùm ait: οὐδεὶς οὕτως, ἢ νεὸς ἢ παλαιὸς, ῥαθυμὸς ἐστι, ὃς οὐ μετασχεῖν βουλήσεται ταύτης τῆς στρατείας, τῆς ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν σωτηρίας τε καὶ ἐλευθερίας ἀθροιζομένης, ὑπὸ δὲ τῆς χριστιάδος ἁπάσης ἐμπεμπομένης, ἐπι τὴν τῶν ἐχθρῶν τιμωρίαν πορευομένης. De maximis eorum apparatibus qui ſacro fœdere coniuncti ſunt, paſſim iam apud vos quoque percrebuiſſe, non dubitamus. Quinquaginta virorum millia coactum iri quidam iactitant: in his decem Heluetiorum, viginti Germanorũ millia, bonamq; partem huius exercitus ſumtibus Pontificis, qui caput ſit eiuſdem fœderis ſuſtentatum iri ferunt, proximoſq; ab hoc Regem Hiſpaniæ, Duces Sabaudiæ & Ferrariæ prædicant: Mantuæ ducem quidam addunt, alij hunc ſe excuſaſſe & neutrarum partium eſſe adfirmare non dubitant. His omnibus Trãſalpinos complures, cùm ſacri tùm prophani ordinis adiungunt, totiuſq; exercitus Imperatorem, Ducem Vrbinatem conſtituũt. Ferrarienſem enim, dignitatem hanc detrectaſſe dicunt. Alij etſi de eodem fœdere nihil dubitant, tamẽ apparatus hoc tempore tàm inſignes vix exſpectandos exiſtimant, Hiſpano alibi impedito, Pontifice ita comparato, vt alijs author potiùs quàm adiutor ad res tantis conatibus & ſum-

Ingentes apparatus Regis Hiſpaniæ.

Pontifex caput noui fœderis.

Principes Italiæ.

Vrbinatium Dux totius exercitus Imperator deſtinatus.

& sumtibus nouãdas esse soleat: cæteris deniq; principib. exemplo Sabaudi recentissimo doctis, quàm periculosum sit in se, vulgi opinione, maiorem potentiam prouocare hæreticorum, in quos promiscuè omnes idẽ fœdus iam olim percussum, aliquoties iam renouatum dicunt. Illud & verisimilius & melioribus autorib. subiungitur, Pontificem dubitantem incertũ hostemne, an amicum & filium obedientẽ Regem Galliæ habiturus sit, in omnem euentum sibi prospicere ita statuisse, vt si opus sit sentẽtiam in illum excõmunicationis publicare minore metu & maiori efficacia possit. Itaq; octo peditum, duo equitum millia conscribere statuisse, iamq́; huius rei ducta per ditionem Ecclesiasticam initia, edictumque ipsius publicatum, vt nemo ex ipsius subditis alienis stipẽdiis mereat, vt merentes, nisi emanendi diutius expressam impetrarint veniam, domum intra certum tempus redeant. Postremò huius exercitus Ducem Vrbinatem designatum, qui tamen an domo longiùs abiturus sit multi dubitant, cùm solus sit & metuat ne occasio non tam ipsius honorandi, quàm ita ablegandi vt nunquam redeat, quæratur. His omnibus addunt vrbem & agrum Auenionensem maiora

Consilium Pontificis.

Quo in statu Vrbs & ager Auenionensis.

ab eodem Pontifice requirere pręsidia, quę nisi submittantur, praefectum illis locis, de euidenti ipsorum amittendorum periculo, si maior hostium vis ingruat protestari. Consilia verò & conatus eiusmodi, prout ex ipsis etiam Cardinalibus prudentiores quidam & rerum peritiores, vt importuniores & his temporibus minimè conuenientes reprehendant multis notum est. In his Cardinalem Hohenempsium ferunt Pontificem adijsse, eique multis ostendisse; haud expedire, vel ipsi vel sedi Apost: vt cum rege Galliae acerbiùs agendo ansam ipsi cum haereticis se arctiùs coniungendi, & his in Italiam ipsamq; adeò Romam inuadendi copijs innumerabilibus occasionem praebeat: quam admonitionem eundem Pontificem in peiorem partem accepisse & illum instantem ac vrgentem vehementiùs è conspectu suo abire iussisse, hunc verò nihilominus in eodem loco & proposito permansisse, adeò vt Pontifex prior ab eo discesserit iratus & in proximũ cubiculum se contulerit. Significatur etiam, non modò Cardinalem Ioieusium, sed etiam vtrumque regis Galliae Legatum ordinarium atque extraordinarium Roma cum plerisque Gallis discessisse, alios etiam huius nationis ab Inqui-

Pontificis animus erga Galliarum Regẽ.

Francicae Legati Vrbe Roma excedunt.

Inquisitione pro hæreticis arreptos & in vincula coniectos esse. Spargunt quidam, Pontificem Sabaudo triginta millia aureorum menstrua ad belli sumtus faciliùs tolerandos suppeditare, quod alij nondum planè credunt. Præsertim cùm se scire aiunt, ab eodem Pontifice eundem Sabaudum grauiter reprehensum, qui plura de se ipse pollicitus esset quàm præstare posset nimiaque securitate & audacia sua hæreticis ianuam in Sabaudiam irruendi aperuisset. De Italorum decem millibus in Hispaniam conscribendis hactenus fama manet. Sunt verò qui adfirment nescio quàm verè Florentinum fratri suo Petro, cui eius militis cogendi negocium datum sit, vt è ditione sua vel mille viros conscribat, nolle concedere.

Cur Sabaudus à Pontifice reprehensus.

Miles Italus pro Hispania conscribendus.

Vix priores literas perlegere atq; amicis communicare licuit, en aliæ recentiores Roma à nonnullis, qui ad secretissima quæque penetrare, sed conticere cognita interdum non æquè possunt, alijs quidem atque alijs verbis Italicis, sed sensu planè eodem conscriptæ, superueniunt, ex quibus apparet priora terriculamenta immanium illorũ apparatuum & Hispanorum ampullas & sesquipedalia verba nonnihil refrixisse: Verùm summa earum ita se habet: Ingentem quidem percepisse Pontificem Max. dolorem, ex euentu sinistro adeò & inopinato rerum Gallicarũ & Allobrogicarum: Multò verò grauiùs hac ipsa re eum affligere, quòd consilia ipsius nõ alij tantùm, sed quidam etiam ex ipsis Cardinalibus, vt præcocia reprehendere non dubitant. In his Cardinalem Altempsiũ eò prorupisse audaciæ, referunt, vt diceret, nisi mu-

taret sententiam, ne in eo quidem ipso conclaui, quo tum erat, aut illo loco Romæ tutum fore, ab hæreticorum rabie & furore, qui certatim in Italiam confluxuri in sedis Apost. perniciem essent. Ad tantum verò dolorem quasi cumulum accessisse perhibēt, quòd hinc Sabaudi, hinc sacri fœderis Legati, exprobrare ipsi quodammodo non sunt veriti, eos qui sedis Apost. causa se suaq; omnia in summum periculum coniecissent, adeò ab ipso negligi & contemni, vt promissa auxilia nulli adhuc precibus vel obtestationibus obtinere potuerint: at contra illum de Sabaudo excusasse, quæ is iuuenili feruore, præter pacta conuenta tentasset, nimiaq; præcipitantia perdidisset, ea se præstare neq; posse neque debere: se quidem ab initio causam probasse occupati ab illo Marchionatus Salussiani, ne per eum hæretici in Italiam irruerent: illud autem nunquam consensisse, vt eiusdem ditionis arces aliquot solo æquaret, nullisq; dum instructus viribus, maiori audacia quàm prudentia Heluetios in se prouocaret. Coniuratis autē in Regem Galliæ spem auxilij fecit potiùs quàm eadem præstat hactenus, valdeque dubitatur, an vel hi, vel Sabaudus, quem diximus, summam maiorem vllam ab ipso obtenturi sint. Nihilominus de nouis tributis conflandæ immensæ pecuniæ studio cogitare, decimam ab vniuerso Italiæ clero, & portorij nomine à singulis frumenti modijs duos Iulios exacturus affirmatur, maiorine lucro an dispendio? cùm odium in se populorum, vix iam nunc sustineat, hac vna ratione aucturus maximè & cumulaturus sit. Nam quòd Hispani potentia, nemini non suspecta & exosa, auxilioq; in omnem euentum tutus fore censetur, id anceps admodum videtur atque lubricum, cùm incertum adeò sit, quem exitum tot & tanta bella, quibus ille sua culpa circumuentus est vndiq;, habitura sint, tamq; adfecta & adflicta valetudine, tantaq; virium imbecillitate, sexaginta sex annos natus circiter, diuturnior fore vix credibile sit. Curæ quidem & sollicitudines, quib. dies noctesq; cor exeditur, haud illi multum ad vitam diuturniorem proderunt. Quamobrem cruciari illum dissentaneum non videtur, sibi tot regnorum atq; populorum

lorum domino & plerorumq; opinione paullò antè inuicto, mulierculam, cuius ipse ditionem omnem, prgeunte Pontificia donatione atq; inuestitura, spe iam dudum deuorasset, tãtum facessere negocij, tantaq; hoc temporo audacia esse, vt in ipsum inuadere Hispaniam, eamq; ferro igniq; tentare non vereatur? Hæc illi tanta παῤῥησία, quasi certissimam cladem ὀφθαλμοφανῶς (vt Chrysostomi verbo vtamur) præsentiscerent, scribunt, quantam vnquã aliâs vsurpasse non meminimus. Litteris Hispanicis cõfirmatur, classem quidem Anglicam in Coronnæ portum iam appulsam, arceq; illius pręsidiarijs interfectis potitam esse, famamq; de Mauris in Granatæ Regno tumultuantibus, incertam tamen spargi: non quieturos certè verisimile esse, præsertim si classis eadem propius ad ipsos accesserit, & Rex Fessius illius ope militem in Hispaniam traiecerit, aut bellum Hispano in Aphrica mouerit: ad hunc quidem & Lusitaniam quoq; tuendam triremes omnes Hispanicas, quæ in Italia sunt, exceptis XVI. in Hisp. euocatas, militemq; Petro Medici, cuius superiùs mentio facta, partim in Regno Neapolit. partim in Hetruria & alibi conscribi negocium datum, sexque aut decem millia in Hisp. missa iri, confirmatur. Hetruriæ quidem Magnum Ducem ratione Principatus Senensis, quam eius beneficio tenet, delectus non penitus prohibere posse, fæcem itaque ditionis omnem exhaurire, & inutili turba dimissa optimum quenq; belloque aptissimum sibi reseruare. Eundem Pontificem id agere, vt Veneti Regem Gall. eò adigant authoritate & intercessione sua, vt in speciem saltem aliquo modo morem gerere possit ipsi, quàm excommunicationis fulmen (quod aliâs passim flocci fieri, præsentiscat) maiore suo cum præiudicio & autoritatis iactura, euibrare frustra cogatur, aliunde emanat. Satis quidem constare aiunt, ipsum varia suspicandi & sibi prospiciendi rectiùs occasionem ijsdem Venetis incautiùs loquendo dedisse. Hactenus ex litteris Romanis.

At penè obliti fuissemus, quod primo loco ponendum fuerat, Ducem Medinam Sidoniam infelicem illum & inglorium

glorium Classis Hispanicæ præfectū, aut conscientia rei ante annum malè gestæ, & quòd nullum sibi in posterum ad Regis Philippi & successorum gratiam aditum patere ominaretur, aut quia insidias etiam vitæ suæ strui animaduerteret, sponte sibi exsilij pœnam elegisse, solum patrium vertisse, & cùm nuper exsilium suum Regi Galliæ frustrà se commendasse videret, ad Regem Fessiæ, susceptis Mahometanis sacris, abnegataque Relligione Christiana defecisse, à plerisque, incertum quidem quam bonis autoribus, affirmari intelligimus: Hinc multi coniјciunt, Parmensem Ducem, cui cum Sidonia eadem infelicitas non solum communis fuit, sed etiam quantumuis aureos montes pollicitus hactenus nihil laude & expectatione dignum gesserit, sed plerunquè euentu frustratus fuerit, huius viri casu vehementer commoueri, & morbo potiùs animi quàm corporis laborare.

τῷ θεῷ δόξα.

